

Почтова Є. С.,
ад'юнкт кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НАЯВНІСТЬ В УЧАСНИКА ЗАРАЗНОГО ТУБЕРКУЛЬОЗУ ЯК ПІДСТАВА ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

PRESENCE OF A PARTICIPANT IN INFECTIOUS TUBERCULOSIS AS A BASIS FOR CONDUCTING SIMULTANEOUS INTERROGATION IN THE MODE OF VIDEOCONFERENCE: THE PROCEDURAL ASPECT

У статті проаналізовано загальні підстави проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції. Із метою забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії від ризиків інфікування розглянуто можливість та порядок проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції за наявності в одного з учасників заразного туберкульозу.

Ключові слова: кримінальне провадження, відеоконференція, одночасний допит, туберкульоз, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

В статті проаналізовано общіє основания для проведения одновременного допроса в режиме видеоконференции. С целью обеспечения безопасности участников следственного (розыскного) действия от рисков заражения рассмотрено возможность и порядок проведения одновременного допроса в режиме видеоконференции в случае наличия у одного из участников заразной формы туберкулеза.

Ключевые слова: уголовное производство, видеоконференция, одновременный допрос, туберкулез, обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства.

The article analyzes the general grounds for carrying out simultaneous interrogation in the mode of videoconference. In order to ensure the safety of the participants of investigative (search) action against the risks of infection, the possibility and the procedure for conducting simultaneous interrogation in the mode of videoconference in the presence of one of the participants of the contagious tuberculosis.

Key words: criminal proceeding, videoconference, simultaneous interrogation, tuberculosis, providing security to participants in criminal justice.

Постановка проблеми. У період розвитку телекомунікаційних технологій відбувається комп'ютеризація усіх сфер людського життя, зокрема діяльності правоохоронної системи. Це дає більше можливостей для якісного та швидкого розслідування кримінальних правопорушень, а також дає можливість краще забезпечувати безпеку учасників кримінального провадження як від протиправних посягань на їх життя, здоров'я та свободу, так і від ризику інфікування соціально-небезпечними хворобами, зокрема туберкульозом. Як зазначає К.О. Чаплинський, сучасні вимоги, що пред'являються до якості розкриття й розслідування злочинів, уносять на порядок денний питання щодо підвищення ефективності провадження слідчих дій як одного з важливих напрямів удосконалення кримінально-процесуальної діяльності [1].

Із набуттям чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) виникла гостра потреба у переосмисленні порядку та тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також вимог якості розкриття та розслідування злочинів, що мусять відповідати характеру та рівню злочинності у країні. Крім того, враховуючи стрімкий зріст захворювання населення України на туберкульоз, проведення досудового розслідування маю бути адаптоване до уникнення ризиків зараження учасників кримінального провадження соціально небезпечними хворобами, якою є і туберкульоз.

Аналізуючи положення КПК України, можна сказати, що законодавцем було віднесено до допиту проведення такої слідчої (розшукової) дії, як одночасний допит двох або більше раніше допитаних осіб, замість окремої слідчої дії «очна ставка» за КПК 1960 року та надано можливість її проводити дистанційно у режимі відеоконференції. Таким чином, було введено поняття «дистанційного досудового розслідування» здійснення якого має очевидні та беззаперечні переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Окремі аспекти розв'язання проблеми проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції були предметом досліджень багатьох учених-процесуалістів та криміналістів, зокрема А.Ф. Волобуєва, С.О. Книженка, Л.М. Лобойка, Т.В. Михальчука, Н.В. Павлової М.І. Пашковського, Д.П. Письменного, А.С. Сизоненка, М.І. Смирнова, С.М. Стахівського, О.С. Тарасенка, В.М. Тертишника, В.І. Фаринника та інших. Використання відеоконференції під час здійснення досудового розслідування у кримінальному судочинстві, зокрема під час проведення одночасного допиту, представляє теоретичний та практичний інтерес, однак дотепер належить до майже недосліджених наукових проблем. Наразі відсутня комплексна розробка організаційно-тактичного забезпечення проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції та не повністю

досліджені підстави та умови проведення вказаної слідчої (розшукової) дії.

Метою статті є дослідження правових засад, умов та підстав проведення дистанційного досудового провадження, а також обґрунтування можливості проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції у разі наявності в одного з учасників заразного туберкульозу.

Для досягнення вказаної мети необхідно виконати такі завдання:

- проаналізувати думки вчених стосовно визначення поняття «відеоконференція» у кримінальному провадженні;

- з'ясувати перелік підстав для проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції;

- визначити процесуальний порядок та підстави ухвалення рішення про проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції у разі наявності в одного з учасників заразного туберкульозу.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що дискусії стосовно застосування відеоконференцзв'язку під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень розпочались ще задовго до їх законодавчого закріплення у КПК України. Суттєво відрізнялись думки вчених і стосовно проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції. Значним поштовхом для цього стали праці М.І. Смирнова, який, ґрунтуючись на позитивному досвіді зарубіжних країн, зайняв позицію щодо необхідності закріплення в кримінально-процесуальному законодавстві України норми, яка б регламентувала процесуальний порядок проведення очної ставки за допомогою відеоконференцзв'язку [2, с. 125]. Така його позиція піддавалась критиці з боку С.М. Стахівського через можливе послаблення психологічного впливу на учасника одночасного допиту, який територіально віддалений. Щодо цього він зазначає, що під час використання відеоконференцзв'язку емоційна напруженість, психологічний вплив на учасника очної ставки послаблюються. А це один з основних чинників, що сприяє встановленню істини під час проведення цієї слідчої дії [3, с. 26]. Звичайно, така думка має право на існування та є теоретично обґрунтованою щодо неможливості застосування усього спектра тактичних прийомів. Однак у такому разі не враховано позитивні аспекти проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції, одним із яких, як зазначає М.І. Смирнов, є зменшення ризику поширення захворювань, на які страждають особи, що утримуються під вартою [2, с. 127]. Слід зауважити, що затримані та особи, які перебувають під вартою під час відправлення їх до ізоляторів тимчасового тримання, особи, які утримуються або звільнились з установ виконання покарань, а також особи, щодо яких встановлено адміністративний нагляд законодавчо віднесені до груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз, однак указана хвороба може бути наявною і в інших осіб.

У кримінально-процесуальній літературі є різні думки стосовно використання відеоконференції під

час проведення слідчих (розшукових) дій. Деякі вчені вказують на те, що в такому разі відео конференція є тактичним прийомом. Д.В. Лебедев зазначає, що «суть цього тактичного прийому полягає в тому, що під час провадження окремих слідчих дій, їхні учасники не вступають один із одним у безпосередній контакт, вони взаємодіють за допомогою технічних засобів зв'язку» [4, с. 135]. Однак у цьому разі йдеться не про тактичний прийом, який є способом дії чи лінією поведження особи, що здійснює розслідування, що найбільш ефективно забезпечують вирішення завдань, пов'язаних із розслідуванням злочинів [5, с. 355], а про особливий порядок проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема з використанням методу відеоконференції, який може виходити з різних причин. Тому слід більш детально приділити увагу визначенню поняття «відеоконференція».

Відеоконференція – це інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двобічне передання, оброблення, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстані у режимі реального часу за допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки [6]. Під відеоконференцією у кримінальному провадженні слід розуміти особливу процедуру, що виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, у якій спілкування у вигляді обміну аудіо- і відеоінформацією між віддаленими учасниками слідчої (розшукової) дії відбуваються на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [7, с. 585].

Відповідно до ст. 232 КПК України, до випадків, за яких можливе проведення допиту (одночасного допиту) у режимі відео конференції, законодавством віднесено такі:

- 1) неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідність забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідність ужиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- 5) наявність інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми [8].

Перелік підстав для проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, які наведені у ч.1 цієї статті, не є вичерпним, оскільки достатність інших підстав у кожному разі визначається процесуальною особою, яка самостійно приймає рішення про дистанційне проведення слідчої (розшукової) дії. Крім того, слід зазначити, що проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції може бути ініційоване будь-якою стороною кримінального провадження шляхом подання відповідного клопотання.

Аналіз указаної кримінально-процесуальної норми дозволяє дійти висновку, що наявність у одного з учасників заразної форми туберкульозу може підпадати під дію п.1 – неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин (зокрема

у разі перебування хворого учасника на стаціонарному лікуванні у тубдиспансері тощо); п. 2. – необхідність забезпечення безпеки осіб (у разі розширеного розуміння терміна «забезпечення безпеки» не лише від можливого протиправного впливу, у вигляді погроз, насильства тощо, а й як забезпечення безпеки від зараження на туберкульоз).

Однак уважаємо за доцільне наявність у однієї з осіб, між якими планується проведення одночасного допиту заразної форми туберкульозу відносити саме до п. 5 ч. 1 ст. 232 КПК – як інша достатня підстава проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції. Це полегшить сприйняття мотивувальної частини постанови. Як відомо, наявність у особи заразної форми туберкульозу не позбавляє її можливості безпосередньо брати участь у досудовому провадженні, окрім випадків перебування на стаціонарному лікуванні. Особа, що має вказане захворювання, може вільно пересуватися та повноцінно реалізувати свої права. Однак у цей же час, вона створює загрозу для оточення, якщо не дотримується засобів індивідуального інфекційного контролю. Тому мотивувати постанову про проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції за наявності підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 232 КПК України буде досить складно.

Що стосується п. 2 ч. 1 ст. 232 КПК (як підстави проведення одночасного допиту за участі інфікованої заразним туберкульозом особи) можемо зазначити таке. Аналізуючи праці вчених-процесуалістів та положень Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», можна дійти висновку, що забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві – це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань із метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [9]. Більшість наукових напрацювань були побудовані на положеннях забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства саме від протиправних посягань. Водночас сьогодні бракує саме системного погляду на загрози життю та здоров'ю осіб. Слушною є думка А. Орлеана стосовно того, що, крім погроз та конкретних посягань на життя, здоров'я, житло і майно громадян, про наявність реальної загрози можуть свідчити характер злочину, щодо якого здійснюється кримінальне провадження, характеристика особи, котра становить потенційну загрозу, та її зв'язки, важливість свідчень особи, якій загрожує небезпека [10, с. 88]. Уважаємо, що наявність у одного з учасників заразного туберкульозу створює реальну загрозу для життя та здоров'я як особи, що проводить одночасний допит, так і для всіх присутніх осіб. Однак умотивування постанови за вказаної підстави, враховуючи викладене, може викликати деякі труднощі.

Ми цілком погоджуємося з думкою Р.Л. Степанюка та С.П. Лапти, які, аналізуючи досвід роботи американських колег у США, зазначили, що в аспек-

ті побудови демократичного суспільства, коли життя та здоров'я людини визнані Конституцією України найвищою соціальною цінністю, принцип забезпечення безпеки учасників доцільно закріпити як будь-якої слідчої (розшукової) дії [11, с. 303]. Таким чином, під час проведення слідчих (розшукових) дій, слідчі мусять дбати не лише про досягнення мети досудового розслідування, але й про власну безпеку та безпеку інших учасників розслідування від можливого зараження на суспільно-небезпечні хвороби.

За відсутності в адміністративних приміщеннях підрозділів Національної поліції України спеціально обладнаних кабінетів, де було б забезпечено усі види протитуберкульозного інфекційного контролю (адміністративний, інженерний та індивідуальний), проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції може забезпечити безпеку слідчого та інших осіб від можливого інфікування.

Аналіз норм чинного законодавства України, зокрема ст. 224, 225, 232 КПК України дозволяє стверджувати, що рішення про проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції приймає слідчий, прокурор, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження.

Рішення слідчого, прокурора про проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції приймається у формі постанови, яка має бути належним чином умотивована. У разі необхідності проведення одночасного допиту з особою, що хвора на заразний туберкульоз, постанова має містити окрім загальних відомостей, дані, якими підтверджується наявність відповідної хвороби (довідка лікаря-фтизіатра про хворобу або інша медична документація, що підтверджує діагноз; за можливості можуть бути надані свідчення самої особи або членів її сім'ї стосовно наявності в неї вказаного захворювання), а також обґрунтування вказаних відомостей, крізь призму небезпеки для життя та здоров'я інших осіб у разі проведення одночасного допиту у звичайних умовах.

Висновок. Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема одночасного допиту у режимі відеоконференції, є закономірним кроком модернізації та комп'ютеризації кримінального процесу. Крім того, зазначена процедура дає змогу уникнути ризиків інфікування здорових учасників кримінального провадження від хворих на заразний туберкульоз, які є джерелом поширення вказаного захворювання. Однак реалізація вказаних положень потребує більш чіткого та детального врегулювання, зокрема в частині підстав та умов проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції. Потребує законодавчого закріплення така підстава проведення одночасного допиту в режимі відеоконференції, як наявність в одного з учасників соціально-небезпечної хвороби, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чаплинський К.О. Підготовка до очної ставки як необхідна умова якісного проведення слідчої дії. Форум права. 2011. № 2. С. 947–952. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_155.
2. Смирнов М.І. Особливості надання правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцв'язку: Дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 235 с.
3. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: [Науково-практичний посібник]. Київ: Атіка, 2009. 64 с.
4. Лебедєв Д.В. Тактичні особливості забезпечення безпеки потерпілого та свідка при розслідуванні кримінальних справ про торгівлю жінками з метою їх сексуальної експлуатації // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. В.М. Дрьомін. Одеса: Фенікс, 2004. Вип. 21.
5. Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 1999.
6. Михальчук Т.В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у режимі відео конференції. URL: [file:///C:/Users/admin/Downloads/krise_2013_58\(1\)_18.pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/krise_2013_58(1)_18.pdf).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1/ О.М. Бандурка, С.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=232#w11>.
9. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.
10. Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів// Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (7). 2016 р, С. 87–92.
11. Степанюк Р.Л., Лапта С.П. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США. Вісник Луганського університету внутрішніх справ ім. Є.О. Дідоренко, 2016, С. 300–307.